

G E O G R A F I A   P O L I T I C A

PROGRAMA DE L'ASSIGNATURA

Oriol Nel.1o
Setembre 1988

CONTINGUT

I.	Objectiu del curs.....	p. 2
II.	Format i avaluació	p. 2
III.	Programa	p. 3
IV.	Bibliografia	p. 8

I. OBJECTIUS DEL CURS

L'objectiu principal del curs és oferir a l'estudiant un seguit d'elements de reflexió sobre les relacions entre les diferents expressions socials del poder i l'organització de l'espai planetari. Hom treballarà aquí exclusivament a escala supra-estatal, tot deixant l'anàlisi dels fenòmens intra-estats per una altra assignatura (Institucions i Territori). L'enfoc adoptat parteix de la inseparabilitat del poder polític de les estructures econòmiques i ideològiques, i de la impossibilitat, per tant, d'estudiar una "geografia política" entenedora si se la separa d'una més general "geografia del poder". Així, hom començarà per establir una tipologia prou simple que classifica les expressions del poder en tres grans categories: poder econòmic, ideològic i polític. Aquestes tres formes de poder tenen en comú la seva utilitat en la institució i el manteniment d'un món caracteritzat per les desigualtats. Desigualtats entre rics i pobres, savis i ignorants, forts i dèbils, ... entre superiors i inferiors, en definitiva (Bobbio, N. 1985). Establerta i definida aquesta classificació, hom passarà a estudiar l'expressió territorial, a escala supra-estatal, de cada una de les formes de poder esmentades.

II. FORMAT I AVALUACIÓ

El curs constarà dels 13 temes que a continuació es detallen, cada un dels quals es correspon, aproximadament, amb dues setmanes de classe (4 classes de 1,30 h. cada una). Els temes seran explicats i debatuts a classe, tanmateix, per poder seguir la marxa del curs serà imprescindible de realitzar les lectures que s'indiquin (20-30 pàgines setmanals). Part d'aquestes lectures són en anglès, francès i italià; el coneixement d'almenys dues d'aquestes llengües, a nivell de lectura, és requisit necessari per cursar l'assignatura amb ple aprofitament. Així mateix, en l'exposició de la primera part de l'assignatura hom pressuposarà el coneixement d'alguns conceptes bàsics d'economia (els estudiats en l'assignatura "Economia", de 1r. cicle).

Els alumnes seran avaluats a través d'un examen, a realitzar a la fi de la primera part del curs, i de dos treballs que hauran de lliurar, respectivament, a l'acabament de les parts segona i tercera del curs.

III. PROGRAMA

El curs s'estructura en dos temes introductoris i tres parts. En els temes introductoris s'estudia l'evolució de la geografia política com a disciplina i s'aborda l'estudi del poder. La primera part està dedicada a l'estudi de les relacions entre poder econòmic i organització de l'espai mundial. En la segona part s'estudien els aspectes territorials del poder ideològic. Finalment, en la tercera part del curs, hom analitzarà les repercussions espacials de l'organització i la lluita pel poder polític.

INTRODUCCIO

Tema 1. L'ORIGEN I EVOLUCIO DE LA GEOGRAFIA POLITICA

- 1.1. Un camp d'estudi específic? La Geografia Política com a estudi de les relacions entre poder i territori
- 1.2. Els orígens i l'evolució de la Geografia Política
  - .Els pares fundadors: Ratzel, Mackinder i Kjellen
  - .La geografia política i la geopolítica d'entreguerres
  - .Descrèdit i decadència de la geografia política acadèmica
  - .El resorgiment de la geografia política i la geopolítica acadèmica: Temes i corrents
- 1.3. Els estudis de geografia política a l'Estat Espanyol

Tema 2. LA QUESTIÓ DEL PODER

- 2.1. El poder i les seves formes
  - .El poder econòmic
  - .El poder ideològic
  - .El poder polític
- 2.2. Les relacions entre les diferents formes de poder
- 2.3. L'Estat com a expressió de poder

PRIMERA PART. EL PODER ECONÒMIC: L'ORGANITZACIÓ TERRITORIAL DE LES FORCES PRODUCTIVES

Tema 3. TEORIES DEL SISTEMA ECONOMIC INTERNACIONAL (I):

EL PENSAMENT LIBERAL

- 3.1. El model clàssic: Els principis d'avantatge absolut i comparatiu (Ricardo)
- 3.2. El model neoclàssic: la disponibilitat dels factors de producció (Heckscher-Ohlin-Samuelson)
- 3.3. Els teoremes derivats del model neoclàssic
- 3.4. Els arguments liberals a favor del lliure comerç
- 3.5. El corol·lari espacial del model territorial_{liberal}

Tema 4. TEORIES DEL SISTEMA ECONOMIC INTERNACIONAL (II):

LES TEORIES DE LA DEPENDÈNCIA

- 4.1. Els orígens de les teories de la dependència: la crítica al model neoclàssic i el moviment anti-imperialista
- 4.2. Versions marxistes i no marxistes de la teoria de la dependència: R. Prebisch, F.H. Cardoso, E. Faletto, A. Gunder Frank, S. Amin, ...
- 4.3. Les teories de la dependència com a teories del subdesenvolupament
- 4.4. Les polítiques econòmiques destinades a trencar la relació de dependència i els seus corol·laris territorials

Tema 5. TEORIES DEL SISTEMA ECONOMIC INTERNACIONAL (III):
EL PENSAMENT MARXISTA

- 5.1. L'economia mundial en el pensament de K.Marx
- 5.2. Els orígens de la teoria marxista de l'imperialisme: Hobson, Hilferding, Luxemburg, Bukharin i Lenin
- 5.3. Derivacions modernes de la corrent marxista: la teoria del sistema-món i els models centre-perifèria
- 5.4. La viabilitat d'una política econòmica anti-imperialista. La dualitat de sistemes econòmics

11
social

SEGONA PART. EL PODER IDEOLÒGIC: L'ORGANITZACIÓ TERRITORIAL
DEL CONSENS SOCIAL

Tema 6. LA GEOPOLITICA DE LA INFORMACIÓ I DEL SABER CIENTIFIC I
TECNOLÒGIC

- 6.1. La possessió i transmissió d'informació com a forma de poder
- 6.2. La localització territorial dels centres de recerca científica i els fluxes de personal investigador
- 6.3. Les transferències territorials de tecnologia: importància, barreres econòmiques i militars
- 6.4. La internacionalització dels sistemes d'informació com a base per a la transnacionalització del poder ideològic

16
Islam

Tema 7. LA GEOPOLITICA DE LES CULTURES, LES LLENGUES I
LES MINORIES

- 7.1. Cultura i llengua com a elements ètnics definitoris
- 7.2. La superposició entre Estat i ètnia: la formació de les minories:

- .Les minories històriques
  - .Les diàspores
  - .Les migracions laborals i polítiques
- 7.3. L'espai de les minories
- .Les regions minoritàries
  - .El ghetto

Tema 8. GEOPOLÍTICA DE LES RELIGIONS

- 8.1. La religió com a element d'identificació amb el grup i com a factor organitzador del consens social
- 8.2. Les esglésies com a poder transnacional
- 8.3. Conflictes intraeclesiàstics com expressió de conflictes socials i territorials: La teologia de l'alliberament
- 8.4. L'afirmació religiosa com a metàfora d'afirmació ètnica, nacional o social; Alguns exemples: l'Islam, l'Ulster, el subcontinent hindú, el Líban

Tema 9. LES ORGANITZACIONS INTERNACIONALS

- 9.1. El problema de l'ordre en les relacions internacionals
- 9.2. El paper de les lleis internacionals i la diplomàcia
- 9.3. Les organitzacions internacionals
- .Les Nacions Unides i les seves agències
  - .Les organitzacions econòmiques
  - .Les aliances militars
  - .Les organitzacions regionals

TERCERA PART. EL PODER POLÍTIC: L'ORGANITZACIO TERRITORIAL DE LA COACCIO SOCIAL

Tema 10. LES GRANS TEORIES DE LES RELACIONS INTERNACIONALS

- 10.1. El paradigma realista
- 10.2. La corrent conductista
- 10.3. El pensament marxista
- 10.4. El debat interparadigmàtic

Tema 11. ELS LIMITS DELS ESTATS

- 11.1. Les fronteres: Definició, reconeixement i efectes
- 11.2. Les disputes territorials
- 11.3. La modificació de les fronteres:
  - .Les cessions territorials
  - .La conquesta armada
  - .Els moviments d'alliberament nacional

res

Tema 12. EL SISTEMA DE BLOCS

- 12.1. L'emergència del sistema de blocs: De la revolució soviètica a la guerra freda
- 12.2. La institucionalització del sistema de blocs: les aliances militars i els acords comercials i financers
- 12.3. El sistema de blocs i els conflictes "regionals"
- 12.4. Cap a un món multipolar?

es

atio-

Tema 13. ELS ESTATS A LA CONQUESTA DE L'UNIVERS

- 13.1. El dret del mar i l'estatalització dels espais oceànics
- 13.2. El repartiment dels espais polars
- 13.3. La militarització de l'espai exterior.

n,

ter,

IV. BIBLIOGRAFIA

En la bibliografia que segueix s'indiquen només les obres generals de referència. Bibliografies específiques seran facilitades a l'inici de cada un dels temes dels que es compona el programa

- .AURLAC, Franck i BRUNET, Roger (ed.)
Espaces, jeux et enjeux, Paris, Payard-Fondation Diderot, 1986
- .ALLIES, Paul
L'invention du territoire, Grenoble, Presses Universitaires de Grenoble, 1980
- .BYÉ, Maurice i DESTANNE DE BERNIS, Georges
Relations économiques internationales I. Exchanges Internationaux, Paris, Dalloz, 1977.
- .CLAVAL, Paul
Espace et pouvoir, Paris, P.U.F., 1978.
- .GUICHANET, Paul i RAFFESTIN, Paul
Géographie des Frontières, Paris, P.U.F.
- .GARCIA BALLESTROS, Aurora i BOSQUE SENDRA, Joaquín
"Evolución y tendencias actuales de la Geografía Política", in Documentos d'Anàlisi Geogràfica 6, Bellaterra, 1985.
- .GRUBEL, Herbert G.
International Economics, Homewood, Illinois, Richard Irwin, 1981.
- .KIDRON, Michael i SEGAL, Ronald
The State of the World Atlas, London, Pan Books, 1981.
- .KIDRON, Michael i SEGAL, Ronald
The New State of the World Atlas, New York, Simon and Schuster, 1984.
- .NENDEZ, Ricardo i MOLINERO, Fernando
Geografía y Estado. Introducción a la Geografía Política, Madrid, Editorial Cincel SA, 1984
- .O'SULLIVAN, Patrick
Geopolitics, London, Croom and Helm, 1986.
- .PACLONE, Michael (ed.)
Progress in Political Geography, London, Croom and Helm, 1985.

- .FOURDS, Norman J.
Political Geography, New York, McGraw-Hill Book Inc, 1963
- .RAFFESTIN, Claude (ed.)
Geografia politica: Teorie per un progetto sociale, Milano, Unicopli, 1983.
- .SACK, Robert D.
Human Territoriality. Its Theory and History, Cambridge, Cambridge University Press, 1986.
- .SANCHEZ, Joan Eugeni
La geografía y el espacio social del poder, Barcelona, Los libros de la frontera, 1981.
- .SANGUIN, André Louis
Geografia política, Vilassar de Mar, Oikos Tau, 1981
- .SHORT, John R.
An Introduction to Political Geography, London, Roudlegde and Kegan Paul, 1982.
- .SZENTES, Tamás.
Theories of World Capitalist Economy. A Critical Survey of Conventional, Reformist and Radical Views, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1985.
- .VICENS VIVES, Jaume
Tratado general de Geopolitica. El factor geográfico y el proceso histórico, Barcelona, Vicens Vives, 1981 (3a.).
-